

РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

УДК 378 046 17 022 1

ПЕДАГОГІЧНІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Александрова О.Ф., к. пед. н., доцент, Александров В.М., к. пед. н., доцент

Запорізький національний університет

Стаття висвітлює деякі підходи до класифікації педагогічних цінностей, розкриває вплив сформованої системи педагогічних цінностей на професійно-педагогічну культуру, показує трансформацію загальнолюдських цінностей у гуманістичні педагогічні.

Ключові слова: гуманістичні, педагогічні, загальнолюдські, особистісні цінності, класифікація цінностей.

ALEKSANDROVA O.F., ALEKSANDROV V.M. PEDAGOGICAL VALUES AS THE BASIS OF PROFESSIONAL PEDAGOGIC CULTURE / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

Статья освещает некоторые подходы к классификации педагогических ценностей, раскрывает влияние сформированной системы педагогических ценностей на профессионально-педагогическую культуру, показывает трансформацию общечеловеческих ценностей в гуманистические педагогические.

Ключевые слова: гуманистические, педагогические, общечеловеческие, личностные ценности, классификация ценностей.

ALEKSANDROVA O.F., ALEKSANDROV V.M. PEDAGOGICAL VALUES AS THE BASIS OF PROFESSIONAL PEDAGOGIC CULTURE / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The article deals with some approaches to the classification of pedagogic values, reveals the influence of developed system of pedagogic values to professional pedagogic culture, demonstrates transformation of common to all mankind values into human pedagogic.

Key words: human, pedagogic, common to all mankind, personal values, classification of values.

Гуманістичний напрям, який поступово формувався в педагогічній науці, передбачав приєднання людини до вищих морально-духовних цінностей за допомогою виховання. Теоретичні основи морально-гуманістичного виховання і процесу гуманізації освіти безпосередньо готувалися педагогічною системою, яка базувалася на педагогічних експериментах А.С. Макаренка, досвіді В.О. Сухомлинського, новій дидактичній системі Л.В. Занкова, фундаментальних роботах Л.С. Виготського, наукових концепціях Д.Б. Ельконіна, концепціях функціональних тенденцій Д.Н. Узнадзе. Позиції гуманізму відстоювалися в роботах таких педагогів, як Ш.А. Амонашвілі, М.М. Бєрулава.

Аналіз останніх досліджень показав, що проблема гуманістичних цінностей у сучасній педагогічній науці активно вивчається останні десятиріччя. Визначенню пріоритетних цінностей освіти й виховання приділяється велика увага в дослідженнях І.Д. Бєха, Л.П. Бойка, М.Й. Боришевського, Г.Г. Ващенко, П.Р. Ігнатенка, Н.С. Розова, О.В. Сухомлинської, І.Г. Чеснової. Дослідженням розвитку та класифікації педагогічних цінностей присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Серед найбільш відомих доцільно згадати роботи С.Г. Вершловського і Дж. Хазарда [1], І.Ф. Ісаєва [2], Н.Ю. Гузевої [3], Є.Н. Шиянова [4].

Основою для класифікації С.Г. Вершловського і Дж. Хазарда стали цінності задоволення від своєї роботи та самореалізації в професійній діяльності. Така класифікація не відображає всього різноманіття педагогічних цінностей, хоча до її складу входять:

- цінності, що виявляють професійний статус педагога;
- цінності, що демонструють ступінь залучення особистості до педагогічної діяльності;
- цінності, що відображають цілі педагогічної діяльності [1].

Класифікація цінностей за І.Ф. Ісаєвим розподіляє педагогічні цінності на соціально-педагогічні; професійно-групові; особистісно-педагогічні [2].

Перші відображають характер та зміст тих цінностей, що функціонують у суспільстві. Вони становлять сукупність ідей, уявлень, норм, правил, традицій, які регламентують педагогічну діяльність у межах суспільства.

Професійно-групові цінності – це сукупність ідей, концепцій, норм, що регулюють і спрямовують педагогічну діяльність у межах певних освітніх закладів. Сукупність таких цінностей має цілісний характер, відносно стабільність і повторюваність. Професійно-групові цінності виступають орієнтирами в педагогічній діяльності, у професійно-педагогічних групах (школа, ліцей, коледж, вищий навчальний заклад).

Особистісно-педагогічні цінності становлять аксіологічне “Я” вчителя, відображають його цілі, мотиви, ідеали, настанови та інші світоглядні характеристики. Усі складові світоглядної характеристики створюють систему професійно-ціннісних орієнтацій.

У наведеній класифікації система цінностей представлена достатньо повно, але до складу класифікації не входить ціннісно-мотиваційна домінанта. Така класифікація педагогічних цінностей демонструє існування та рух цінностей від суспільства до соціальної групи й далі до особистості. У ній повністю відтворені рівні існування педагогічних цінностей. Проте багатогранність цінностей не розкрита повністю. Класифікація, запропонована І.Ф. Ісаєвим, не відображає конкретні групи та підгрупи цінностей, що знаходяться у взаємозв'язку з соціально-педагогічними та професійно-груповими, і становлять основу для формування особистісно-педагогічних цінностей аксіологічного “Я” вчителя [5].

Існує класифікація Н.Ю. Гузевої, пов'язана з проблемою формування професійно-значущих орієнтацій майбутніх учителів в умовах педагогічного коледжу. Автор визначає три групи педагогічних цінностей:

1. Цінності, пов'язані з умовами професійної діяльності: незалежність у педагогічній діяльності, спілкуванні, ретельно обміркований педагогічний процес; гуманістичний характер професії; постійне самовдосконалення, досконале володіння знанням свого предмету, повага та вдячність людей, творчий характер праці.
2. Цінності, пов'язані з особистісно-мотиваційною сферою вчителя: перспектива професійного росту, продовження сімейних традицій, відповідність професії здібностям, бажання перебувати в центрі уваги.
3. Цінності, що відображають аспекти керівництва освітньою діяльністю: можливість впливати та змінювати поведінку інших людей; доброзичливість – взаємостосунки вчителя та учня; можливість передавати знання й майстерність [3].

Класифікація Є.Н. Шиянова приймає за основу матеріальні, духовні, суспільні потреби вчителя, що виступають орієнтирами в його суспільній та професійній діяльності:

- цінності, пов'язані з утвердженням особистості в професійному середовищі: суспільна значимість праці вчителя, авторитет педагогічної професії, визнання найближчим оточенням значимості професії;

- цінності, що задовольняють потреби вчителя в спілкуванні: спілкуванні з учнями, колегами, відчуття дитячої любові та прихильності; обмін духовними цінностями;
- цінності, пов'язані з розвитком творчої індивідуальності: можливість розвитку професійно-творчих здібностей; залучення до світової культури, постійне самовдосконалення;
- цінності, що забезпечують самореалізацію: творчий характер учительської праці, привабливість педагогічної професії;
- цінності, пов'язані із задоволенням прагматичних потреб: гарантована державна служба, утримання, тривалість відпустки [4].

Існує думка, що, попри деяку суперечливість, класифікації Н.Ю. Гузевої та Є.Н. Шиянова достатньо повно відображають багатогранність педагогічних цінностей. Проте вони не дають реального теоретичного підґрунтя для процесу формування ціннісних орієнтацій, на відміну від класифікацій І.Ф. Ісаєва, С.Г. Вершловського та Дж. Хазарда [5].

Незважаючи на численні дослідження в галузі класифікації педагогічних цінностей, треба зауважити, що досконалої класифікації ще не розроблено. Взагалі, погоджуючись з наведеними класифікаціями, слід зауважити, що в них не визначені гуманістичні педагогічні цінності, а це можна вважати суттєвим недоліком.

Мета статті – висвітлити деякі підходи до класифікації педагогічних цінностей, розкрити вплив сформованої системи цінностей на професійно-педагогічну культуру, показати трансформацію загальнолюдських цінностей у гуманістично-педагогічні.

Узагальнюючи наведені класифікації, можна зробити висновок про те, що гуманістичні педагогічні цінності складаються із гуманістичних цінностей (людяність, доброзичливість, толерантність); особистісних цінностей, в основу яких покладені принципи гуманізму: ставлення до людини як до найвищої цінності; ціннісно-мотиваційної домінанти особистості, яка визначає особистісну і професійну спрямованість; цінностей професійної діяльності, що поєднують фахову досконалість із гуманістичною спрямованістю педагогічного процесу (професійна компетентність, педагогічна ерудиція, педагогічне цілепокладання, педагогічне мислення, педагогічна рефлексія, педагогічний оптимізм); цінності педагогічного спілкування рівноправних партнерів (виховні позиції розуміння, визнання та прийняття особистості учня, віра в його здібності, духовний потенціал, педагогічний такт, емпатія), цінності змісту знань, оволодіння якими служить поштовхом духовного вдосконалення.

До компетентності сучасного спеціаліста має входити усвідомлення тих цінностей освіти, які він виховує під час навчально-виховного процесу. Для цього педагог повинен чітко уявляти в найбільш спрощеній формі класифікацію таких цінностей. Цінності освіти можна розглядати як гуманістичні педагогічні цінності (універсальні базові, цінності спілкування, культури), підґрунтям яких є загальнолюдські цінності.

Загальнолюдські цінності в широкому розумінні за своїм змістом є гуманістичними. Вони відображають загальні прагнення та сподівання, притаманні людям різних національностей: віра, правда, краса, любов, творення добра, воля, повага, здоров'я, патріотизм. У свою чергу основу загальнолюдських цінностей складають загальні та духовні цінності людства.

Загальні цінності (працелюбність, чесність, щирість, добродійність, шляхетність тощо) складаються із соціальних, групових, індивідуальних.

Соціальні цінності відображають цінність стосунків різних соціальних груп, що виникають під час спілкування, діяльності в певному суспільстві. Групові належать до корпоративних цінностей, а цінності індивідуальності – до індивідуальних.

Духовні цінності пов'язані з духовністю, а саме, потребою пізнання світу, самого себе та призначення свого життя. До складу духовних входять суспільні цінності, цінності конкретної діяльності та особистісні.

Суспільні відображають загальні інтереси та прагнення громадян (мир, безпека, свобода, рівність тощо). Цінності певного суспільства є показником розвитку економічних, політичних, суспільних, культурних відносин. Цінності конкретної діяльності узагальнюють надбання народу в певній галузі науки, культури, мистецтва, виробництва. Особистісні цінності є найважливішими та найбільш значущими цінностями особистості, якими вона керується у своєму житті та діяльності. На нашу думку, у найбільш спрощеній формі система загальнолюдських цінностей може бути представленою в табл. 1.1.

Таблиця 1.1. – Загальнолюдські цінності

Загальні цінності	Духовні цінності
Соціальні	Суспільні
Групові	Конкретної діяльності
Індивідуальні	Особистісні

Процес засвоєння педагогічних знань неможливо відокремити від опанування педагогічних цінностей, тому що професійна самореалізація неможлива без їх засвоєння. Педагогічні цінності об'єктивні, оскільки складаються в процесі історичного розвитку суспільства, освіти і стверджуються в педагогічній науці у вигляді ідей, концепцій, теорій. У ході підготовки та під час здійснення педагогічної діяльності викладач опановує педагогічні цінності, що відображаються та перетворюються в його свідомості, тобто суб'єктивуються. Рівень суб'єктивності цінностей – це міра реалізації ідеально-ціннісного, трансформації потенційного в актуальне, водночас він є показником особистісно-професійної розвиненості вчителя, його педагогічної культури. У процесі розвитку умов соціально-педагогічної діяльності змінюються потреби суспільства, навчальних закладів та особистості. Переосмислюються також і педагогічні цінності. Так, проблемно-розвиваюче, інноваційне навчання набуває підтримки та поширюється в демократичному суспільстві. У різні періоди розвитку освіти по-різному оцінювалася актуальність наочних та абстрактних методів навчання, технічних засобів.

Система гуманістичних цінностей у сучасній освіті становить трикомпонентну структуру, яка складається з:

- універсальних, базових гуманістичних педагогічних цінностей;
- цінностей педагогічного спілкування ;
- цінностей, що визначають педагогічну культуру [6].

До універсальних, базових гуманістичних педагогічних цінностей належать антропоцентризм, самопізнання, розвиток інтелекту, здібностей, моральний вплив знань, творчість і вільна поведінка особистості.

Цінності педагогічного спілкування – це емпатія, конгруентність, рефлексія, емоційна стабільність, доброзичливість.

Цінності педагогічної культури складають професійна захопленість, моральність, відповідальність.

У найбільш стислій формі система гуманістичних цінностей освіти представлена в табл. 1.2.

Таблиця 1.2. – Система гуманістичних цінностей освіти

Гуманістичні цінності освіти	Універсальні базові гуманістично-педагогічні цінності
	Цінності педагогічного спілкування
	Цінності, що визначають педагогічну культуру

Доречно ще раз зауважити, що поняття “гуманістичні цінності” є значно ширшим, ніж поняття “гуманістичні педагогічні цінності”, яке конкретизує спрямованість на педагогічну діяльність. Проте успішна педагогічна діяльність ґрунтується саме на гуманістичних педагогічних цінностях, які складають основу особистісних ціннісних орієнтацій учителя.

У процесі формування особистості майбутнього вчителя загальні гуманістичні цінності мають знаходити своє відображення в гуманістичних педагогічних цінностях. Так, піклування знаходить своє відображення в фасилітації, толерантність – у педагогічному такті, емоційній стабільності, свобода – у вільній поведінці особистості, педагогічній творчості. Альтруїстичний характер почуттів і переживань виявляється в підтримці учня. Життя людини пов’язане з освоєнням суспільних цінностей, подій, об’єктів, явищ, що мають для неї певну значущість, а, отже, особистісний смисл. Ієрархія особистісних цінностей і смислів дає можливість особистості існувати й діяти вільно, а також не дозволяє їй розчинитися в емпіричному бутті, оскільки розвинені особистісні цінності, будучи виразником стабільного, інваріантного становлять основу внутрішнього світу особистості. Система особистісних цінностей виступає адекватним індикатором розвиненої особистості. До системи індивідуальних цінностей духовно зрілої особистості входять цілі й наміри і виконують функцію організації її життєдіяльності. Особисте зростання залежить від того, наскільки певна особистість поєднується із загальноприйнятою системою духовних цінностей, якою мірою змінюється її духовна свідомість [7].

Сукупність педагогічних цінностей як норм, що регламентують професійно-педагогічну діяльність учителів, характеризує цілісний характер. Така сукупність педагогічних цінностей існує як пізнавально-діюча система, яка визначає взаємозв’язок сформованих у суспільстві міркувань стосовно проблем професійної освіти й професійно-педагогічної діяльності вчителів вищої школи.

До педагогічних цінностей належать такі: людина, її життя, фізичне та психічне здоров’я (така цінність у викладача виявляється в любові до того, хто навчається, у поважному ставленні до нього, прагненні зробити його центром життя і служіння); цінності знання, що означає систематичне поповнення та вдосконалення професійних знань як необхідної умови професійного зростання взагалі; ціннісно-мотиваційна настанова на розвиток творчого потенціалу, можливостей (прагнення до самореалізації та саморозвитку є цінністю особистісного зростання); цінності – ставлення (ставлення педагога до себе як до суб’єкта діяльності, “Я-концепцію”, динаміку розвитку почуття гідності, честі). Зміна цінності ставлення змінює також ставлення до своєї професійної діяльності. Саме тому викладачу необхідно відчувати постійне прагнення до професійного зростання, підвищувати педагогічну й наукову кваліфікацію.

Гуманістичні цінності – це, перш за все, позитивне активно-діяльне ставлення до людини, тому людяність виявляється та закріплюється в протидії жорстокості, несправедливості,

критичному ставленні до своїх чеснот. У гуманістичних педагогічних цінностях протидія жорстокості та несправедливості проявляється в моральності, відповідальності, а критичне ставлення до своїх чеснот – у самовдосконаленні, розвитку інтелекту, моральному впливі знань. Втіленням віри є педагогічний оптимізм, віра в учня, його здібності. У професійній діяльності педагога така значуща гуманістична цінність, як рівність, відображена в педагогічній рефлексії, конгруентності, а така гуманістична цінність, як любов, проявляється у виховних позиціях визнання, прийняття та розуміння особистості учня.

Можливість перевтілення загальнолюдських цінностей у відповідні гуманістичні цінності, а також у гуманістичні педагогічні цінності можна розглядати як принцип трансформації відповідних цінностей. Такий принцип трансформації цінностей має обов'язково бути врахованим у виховній діяльності вищої школи для здійснення ефективного процесу формування гуманістичної особистості майбутнього педагога. Доцільно зауважити, що процес формування гуманної особистості майбутнього вчителя не обмежується лише педагогічним впливом вищої школи, але великою мірою визначається значним впливом багатьох інших чинників, які існують у суспільстві, – сім'ї, національних традицій, спеціальних закладів культури й мистецтва тощо. Необхідно також враховувати певний вплив з боку неформальних організацій, засобів масової інформації, системи Інтернет, який не завжди можна визначати як позитивний.

Однак саме вища школа має допомогти майбутньому фахівцю виділити сукупність базових гуманістичних цінностей, що будуть визначати професійний напрям, координувати його соціокультурну поведінку, зумовлювати специфіку стосунків із учнями. Тому, на нашу думку, оптимальною є така система базових гуманістичних цінностей майбутнього вчителя:

- любов до учня як втілення сердечності, безкорисливої любові до людини;
- особистісна свобода – як свобода творчості;
- загальна віра в людину як віра в учня та його здібності;
- рівність як конгруентність – відповідність цілей духовного розвитку, особистісного вдосконалення вчителя й вихованця;
- гуманність – реалізація виховних позицій визнання, прийняття, розуміння;
- глибока повага до людської гідності – здатність розкривати, розвивати найкращі якості людини;
- потреба бути корисним – реалізується в ціннісно-мотиваційній домінанті;
- толерантність – виявляється в педагогічному такті вчителя;
- альтруїзм як схвалення та підтримка учня;
- піклування як прояв фасилітації;
- співпереживання як виявлення емпатії;
- гуманістичне знання як гуманістично спрямована діяльність.

Трансформація провідних загальнолюдських цінностей у відповідні гуманістичні цінності та гуманістичні педагогічні цінності схематично представлена в табл. 1.3.

Таблиця 1.3. – Відповідність провідних загальнолюдських цінностей гуманістичним цінностям та гуманістичним педагогічним цінностям

Гуманістичні педагогічні цінності										
Любов до учня	Свобода творчості	Педагогічний оптимізм	Конгруентність	Доброзичливість, товариськість	Чесність	Ціннісно-мотиваційна домінанта	Педагогічний такт, повага до учня	Емпатія	Відповідальність	Підтримка учня
	↑	↑	Гуманістичні цінності					↑		
Любов до людини	Особистісна свобода	Віра в людину	Рівність	Альтруїзм	Честь	Потреба бути корисним	Толерантність	Розуміння	Моральність	Турбота
	↑	↑	Загальнолюдські цінності					↑		
Любов	Свобода	Віра	Справедливість	Доброта	Гідність	Працелюбність	Ввічливість	Мудрість	Совість	Людяність

Варто згадати інші психологічні якості, які також входять до професійної компетентності вчителя та характеризують педагогічну діяльність: педагогічна ерудиція, педагогічне цілепокладання, педагогічне мислення (педагогічна інтуїція, практичне мислення, педагогічна імпровізація), педагогічна спостережливість, педагогічний оптимізм, педагогічна винахідливість, педагогічне передбачення, прогнозування, педагогічна рефлексія [8].

Зазначимо, що в контексті формування професійно-педагогічної культури важливо приділяти увагу тим особистісним якостям, які характеризують учителя як суб'єкта педагогічної діяльності. До складу професійно значущих якостей особистості вчителя входять гуманістичні характеристики особистості: доброзичливість, гуманність, піклування про учнів, любов до дітей, тактовність, впевненість у здібностях учнів, почуття власної гідності.

Окремої уваги заслуговують ті якості, що визначають спрямованість особистості на суспільно корисну діяльність та мають становити основу ціннісно-мотиваційної домінанти. Такою якістю, наприклад, є бажання бути корисним іншим людям, яке притаманне самій природі людини.

Доречно зауважити, що приклади, наведені в табл. 1.3, не вичерпують існуючий арсенал цінностей, а також не обмежують пошук інших педагогічних цінностей та якостей, які можуть бути суттєвими для формування вчителя майбутнього. У ході сучасних теоретико-експериментальних досліджень визначено 55 професійно значущих особистісних якостей учителя, а саме: ввічливість, здатність глибокого обмірковування, вихованість, уважність, витримка, гнучкість поведінки, гуманність, дисциплінованість, доброта, сумлінність, доброзичливість, піклування про учнів, ініціативність, щирість, колективізм, спостережливість, наполегливість, комунікативні уміння, спритність, критичність, культура мови, логічність, любов до дітей, незалежність, відповідальність, чуйність, організованість, товарицькість, порядність, патріотизм, правдивість, педагогічна ерудиція, передбачливість, принциповість, самостійність, самокритичність, скромність, сміливість, свідомість, кмітливість, справедливість, прагнення до самовдосконалення, тактовність, впевненість у здібностях всіх учнів, впевненість у своєму призначенні, впевненість у здатності навчати та розвивати, захопленість предметом, почуття нового, почуття власної гідності, почуття гумору, чуйність, виразність, емоційна стійкість [9].

Видатний український педагог В.О. Сухомлинський виховував загальну здатність любити через ставлення до конкретної людини, уміння піклуватися про неї, виявляти чуйність і доброзичливість. “Любити людство легше, ніж зробити добру справу для рідної матері, говорить у стародавньому вислові, що належить народному філософу Григорію Сковороді. У цьому вислові – велика мудрість народної педагогіки. Неможливо виховати людяність, якщо в серці не затвердилася прихильність до близької, дорогої людини. Слова про любов до людства – ще не любов. Справжня школа виховання сердечності, чуйності – це сім’я; ставлення до матері, батька, братів, сестер є випробовуванням людяності” [10].

Важко не погодитись із тим, що існування любові як цінності підтверджується проявами сердечності, орієнтованими на реальних людей. У контексті нашого дослідження цей вислів видатного педагога дуже логічно виводить нас на поняття “гуманістичних ціннісних орієнтацій” особистості, що є дуже важливим для вирішення поставленого завдання – сформуванню гуманістичні ціннісні орієнтації майбутнього вчителя.

У дослідженнях процесу становлення й розвитку ціннісних орієнтацій професійної підготовки вчителів відзначається, що вчитель завжди сприймався як взірець моральності та високої духовності. Ще в середині XIX сторіччя обговорення питання про те, яким має бути вчитель, стало вельми актуальним для суспільства. Саме в той час у працях М.І. Пирогова і К.Д. Ушинського з’явилася система педагогічних поглядів, що базувалася на наукових даних про людину, – педагогічна антропологія. К.Д. Ушинський розвинув ідеї М.І. Пирогова, створивши систему основних принципів педагогічної антропології: синтез досягнень природничих та гуманітарних наук про людину в єдине антропологічне знання, яке має стати підґрунтям професійно-особистісної підготовки вчителя; особливе значення цільових і ціннісно-сміслових настанов у житті людини; озброєння вчителя й учня морально-змістовною ціллю їхньої спільної діяльності.

Ідея антропологічного підходу сприяла усвідомленню необхідності особливої професійної підготовки вчителя, що не зводиться лише до знань предметів, які викладаються. Така підготовки має охоплювати психологію, фізіологію, медицину, гуманітарні й соціальні науки та багато інших галузей знань, які по-різному характеризують людину.

Отже, цінності освіти можна розглядати як гуманістичні педагогічні цінності, основу яких складають загальнолюдські цінності. Важливим для нашого дослідження є взаємозв'язок гуманістичних педагогічних цінностей та гуманістичних педагогічних ціннісних орієнтацій як основи цілеспрямованої педагогічної діяльності. Гуманістична педагогічна ціннісна орієнтація – це спрямованість особистості вчителя на гуманістичні педагогічні цінності, що забезпечує особистісне та професійне вдосконалення та задовольняє потребу суспільства у високоморальному фахівці.

Таким чином, сучасний педагог має чітко усвідомлювати ті гуманістичні цінності, які він буде формувати у своїх вихованців. Такі гуманістичні цінності будуть не тільки спрямовувати його виховну діяльність, але також конкретизуватися в педагогічному процесі, трансформуючись у гуманістичні педагогічні цінності. Такі гуманістичні педагогічні цінності складатимуть основу світогляду майбутнього фахівця освіти та керуватимуть його педагогічною діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вершловский С. Г. Особенности социально-профессиональных ориентаций учителей // Развитие социально-профессиональной активности учителей на разных этапах деятельности : сб. науч. трудов / С. Г. Вершловский. – М. : Изд-во АПН СССР, 1990. – С. 5-24.
2. Исаев И. Ф. Теория и практика формирования профессиональной педагогической культуры высшей школы / И. Ф. Исаев. – М., 1993. – 217 с.
3. Гузева Н. Н. Профессионально-значимые ориентации будущих учителей / Н. Н. Гузева // XX преподавательская науч.-практ. конф.– Оренбург, 1996. – С. 17-18.
4. Шиянов Е. Н. Аксиологические основания процесса воспитания / Е. Н. Шиянов // Педагогика. – 2007. – №10. – С. 33-37.
5. Катричева Т. Ю. Проблема классификации педагогических ценностей [Электронный ресурс] / Т. Ю. Катричева. – 2004. – Режим доступа до журн. <http://www.rae.ru/use/pdf/2004/07/Katrichева.pdf>
6. Григорьева-Голубева В. А. Становление гуманистических ценностей педагога.(в аспекте языковой личности) : дис. ... доктора пед. наук : 13. 00. 01 / Григорьева-Голубева Виктория Аркадьевна. – Санкт Петербург, 2002. – 493 с.
7. Бех І. Д. Виховання особистості : в 3 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1 : Особистісно-орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. – 277 с.
8. Маркова А. К. Психология труда учителя : Книга для учителя / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.
9. Митина Л. М. Психология труда и профессионального развития учителя : [учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед.] / Л. М. Митина. – М. : Академия, 2004. – 320 с.
10. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1976. – Т. 2. – 670 с.